

SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE JA VÕRDSE KOHTLEMISE VOLINIK

ARVAMUS nr 43

Tallinn

18. jaanuar 2016

Seoses Taastava Kirurgia Kliinik AS-i pöördumisega Eesti Haigekassa vastu, mis puudutab vahe tegemist teenuse hinnastamises ja rahastamises samast juriidilisest soost isikutele ühetaolise meditsiinilise näidustuse alusel tehtud ühele ja samale meditsiinilisele toimingule, sõltuvalt sellest, millisel õiguslikul alusel (nt kas sünnipäraselt või muul õiguslikul alusel) on juriidiline sooline määratlus isikule omistatud.

Vahe tegemine teenuse hinnastamises ja rahastamises samast juriidilisest soost isikutele ühetaolise meditsiinilise näidustuse alusel tehtud ühele ja samale meditsiinilisele toimingule, sõltuvalt sellest, millisel õiguslikul alusel (nt kas sünnipäraselt või muul õiguslikul alusel) on juriidiline sooline määratlus isikule omistatud, on sooline diskrimineerimine ja seega keelatud tulenevalt soolise võrdõiguslikkuse seaduse (SoVS) § 3 lg 1 p-st 3 ja § 5 lg-st 1.

SoVS § 3 lg 1 p 3 kohaselt on otsene sooline diskrimineerimine ka isiku ebasoodsam kohtlemine muude soolise kuuluvusega seotud asjaoludega; ning SoVS § 5 lg 1 kohaselt on otsene ja kaudne sooline diskrimineerimine, kaasa arvatud selleks korralduse andmine, keelatud.

ASJAOLUD

Taastava Kirurgia Kliinik AS poole pöördus transseksuaalne/transsooline¹ meespatsient, kes soovis peenise rekonstruktsiooni põhjusel, et tal puudusid esmased sootunnused sugutina. Taastava Kirurgia Kliinik teostas patsiendile vastavasisulise operatsiooni meditsiinilise näidustuse alusel. 3.11.2015.a saatis Eesti Haigekassa Taastava Kirurgia Kliinik AS-le ravikindlustushüvitiste määramist ja väljamaksmist tõendavate dokumentide kontrolli kokkuvõtte nr 4-7/822-2. Kokkuvõtte kohaselt keeldus Eesti Haigekassa hüvitamast raviarvet, millega teostati meespatsiendile peenise rekonstruktsioon.

Taastava Kirurgia Kliinik pöördus võrdõigusvoliniku poole, et saada hinnang, kas Eesti Haigekassa keeldumine ravijuhtumi GE71014 rahastamisest on vastuolus soolise võrdõiguslikkuse seadusega.

POOLTE SEISUKOHAD

Taastava Kirurgia Kliinik AS asus seisukohale, et soolise võrdõiguslikkuse seaduse alusel peaks juriidilist sugu muutnud transsoolisel inimesel olema õigus vajaduse korral saada lahendust oma meditsiinilistele probleemidele seoses sootunnustega (nt peenise rekonstrueerimine, rindade vähendamine) ning need teenused peaksid olema kaetud Haigekassa kindlustusega.

¹ Siin ja edaspidi kasutatakse mõiste „transseksuaalne“ asemel mõistet „transsooline“. Viimane on katustermin, mis hõlmab kogu trans-kogukonda.

Taastava Kirurgia Kliinik AS tõi välja, et soo muutmise otsuseta ehk sünnipärase ja bioloogilise meespatsiendi puhul peetakse näiteks suguti puudumist või suurenenud rindasid meditsiiniliseks näidustuseks ja korrigeerivad operatsioonid hüvitatakse Haigekassa poolt. Taastava Kirurgia Kliinik leiab, et tegemist on samasisuliste ja samadel meditsiinilistel näidustustel osutatavate tervishoiuteenustega, mis osutatakse meespatsientidele, kes on juriidiliselt meessoost ning kel on sarnane meditsiiniline juhtum, lihtsustatult öeldes puudub neil peenis.

Sotsiaalministeerium tõi vastuses teabenõudele välja, et tervishoiuteenuseid osutatakse Eestis vastavalt meditsiinilisele näidustusele soost sõltumata. Sotsiaalministeeriumi hinnangul on transsooliste inimeste võrdne kohtlemine Eesti tervishoiu tagatud.

Eesti Haigekassa tõi vastuses teabenõudele välja, et õiguslikul alusel määratletud meessoost isikut ja sünnipäraselt meessoost isikut koheldakse võrdselt juhtudel, kui nende isikute meditsiinilised juhtumid on ühetaolised. Soovahetusega osutatavate tervishoiuteenuste osas tõi Eesti Haigekassa välja, et nemad lähtuvad kõnealusel küsimuses Sotsiaalministeeriumi varasemast seisukohast, tsiteerin vastusest: “Oleme seisukohal, et kindlustatud isikult tasu maksmise kohustuse ülevõtmine on põhjendatud seoses soovahetusega mitteootuspäraselt tekkinud eluohtlike tüsistuste ravi korral, mida tervishoiuteenuse osutaja osutab tervishoiuteenuste korraldamise seaduse (edaspidi TTKS) §-de 5 ja 6 sätete kohaselt”.

Haigekassa vastuse kohaselt taandub teenuse hinnastamispoliitika asjaolule, kas tegemist on ühele meditsiinilisele protseduurile järgneva ootuspärase riskiga või mitte. Volinikul ei õnnestunud saada kinnitust oletuslikule faktile, et ootuspärase riskide loetelu ning sellega seotud riske oleks konkreetsele patsiendile selgelt ja ühemõtteliselt, kirjalikult taasesitatavas vormis tutvustatud. Küll aga tuvastas volinik, et Haigekassa hinnakirja kohaselt teostatavatel meditsiinilistel näidustamata protseduuridel teostatakse protseduurist tulenevate nii ootuspärase kui ka mitteootuspärase riskide ilmnemise puhul ravi Haigekassa vahenditest (näiteks meditsiinilise näidustusega abort, meditsiinilise näidustusega steriliseerimine).

VOLINIKU HINNANG

1. Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 12 sätestab, et kõik isikud on seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida *inter alia* soo tõttu.

Soolise võrdõiguslikkuse seadus (SoVS), mida kohaldatakse § 2 lg 1 kohaselt kõigis ühiskonnaelu valdkondades, sätestab §-s 5 selgesõnaliselt otsese ja kaudse soolise diskrimineerimise keelu. SoVS § 3 lg 1 p 3 kohaselt leiab seejuures nt otsene sooline diskrimineerimine aset, kui ühte isikut koheldakse tema soo tõttu halvemini, kui koheldakse, on koheldud või koheldaks teist isikut samalaadses olukorras. Otsene sooline diskrimineerimine on ka isiku ebasoodsam kohtlemine seoses muude soolise kuuluvusega seotud asjaoludega.

Transsooline inimene on käesoleva arvamuse raames isik, kes võib soovida jäädavalt muuta või on muutnud oma väliseid sootunnuseid. Seega on transsoolisus isiku sooga ehk tema soolise identiteediga seonduv asjaolu ning transsoolisuse tõttu diskrimineerimine on keelatud Eesti Vabariigi põhiseaduse ja soolise võrdõiguslikkuse seadusega.

Euroopa Kohus on sisustanud mõistet „sugu“ laiendavalt võttes lisaks bioloogilistele erinevustele arvesse ka sotsiaalseid, psühholoogilisi ja kultuurilisi aspekte, mis mõjutavad isiku kuulumist ühte või teise sugupoolde. Selle tulemusena on Euroopa Kohus leidnud, et transsoolisusest tingitud ebasoodsama kohtlemise puhul on tegemist isiku soolise diskrimineerimisega.² Euroopa Liidu

² Vt nt Euroopa Kohtu 30.04.1996. a. otsus asjas nr C-13/94 (P v S ja *Cornwall County Council*) Kätesaadav arvutivõrgus: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61994CJ0013&lang1=en&type=TEXT&ancre=> (14.01.2016).

teiseses õiguses on mõistet „sugu“ sisustatud sarnaselt.³ Põhimõttest, et transsoolisusest tingitud ebasoodsama kohtlemise puhul on tegemist soolise diskrimineerimisega, on varasemalt lähtunud ka soolise võrdõiguslikkuse seaduse kommenteeritud väljaandes⁴.

Eeltoodust johtuvalt hõlmab PS §-st 12 ja SoVS §-st 5 tulenev soolise diskrimineerimise keeld ka transsoolisusest tingitud ebasoodsamat kohtlemist.

2. Soolise võrdõiguslikkuse seadus kohaldub kõigis ühiskonnaelu valdkondades (§ 2 lg 1), mis tähendab, et sugude võrdse kohtlemise põhimõtteid tuleb arvesse võtta ka tervishoiuteenuste osutamist puudutavates küsimustes.

Taastava Kirurgia Kliinik AS pöördumises kirjeldatud ebavõrdne kohtlemine seisneb selles, et juriidilist sugu muutnud ehk transsoolisele inimesele ei ole tagatud samasugune tervishoiuteenuse kättesaadavus kui sugu mitte muutnud inimesele. Eesti Haigekassa hüvitab korrigeerivad operatsioonid (nt peenise ageneesia või suurenenud rindade korral) meespatsientidele, kes on sünnipäraselt ehk bioloogiliselt mehed ning kelle puhul peetakse peenise puudumist või suurenenud rindu meditsiiniliseks vastunäidustuseks. Samas transsoolisele mehele, kes ei ole sünnipäraselt mees ning kellele on antud arstliku komisjoni poolt luba soo muutmiseks või kellel on sugu juriidiliselt muutunud, ning kelle meditsiinilise näidustuse sisu on samane (peenise puudumine), Haigekassa korrigeerivat operatsiooni ei hüvita.

Soolise võrdõiguslikkuse seadus sätestab, et kui ühte isikut koheldakse tema soo tõttu halvemini, kui koheldakse, on koheldud või koheldaks teist isikut samalaadses olukorras, siis on tegemist soolise diskrimineerimisega (SoVS § 3 lg 1 p 3). **Olukord, kus sünnipäraselt meessoost ja transsooliste, juriidiliselt meessoost isikutele on kehtestatud samasisulise tervishoiuteenuse saamisel erinevad juurdepääsu tingimused, on diskrimineeriv.**

Võrdseks kohtlemiseks ja seadusega kooskõlas tegutsemiseks peavad nii juriidiliselt kui ka sünnipäraselt meessoost isikutele olema loodud samaväärsed tingimused juurdepääsuks tervishoiuteenusele. Juriidiliselt sugu muutnud inimesel peab olema samaväärne õigus vajaduse korral saada lahendus oma meditsiinilistele probleemidele seoses sootunnustega (nt peenise rekonstrueerimine) ning need teenused peaksid olema kaetud Eesti Haigekassa kindlustusega nagu see on loodud sünnipäraselt meestele. Mõlemal juhul on operatsiooni meditsiiniline alus sama – lõikus on vajalik inimese suitsiidse käitumise ennetamiseks ja tema välimuse kooskõlla viimiseks tema poolt tunnetava ning juriidiliselt faktilise sooga.

3. Otsese soolise diskrimineerimise tuvastamine eeldab võrdlusisikute kindlaksmääramist⁵. Võrdlusgrupp tuleb moodustada relevantsete tunnuste alusel. Käesolevas asjas on sobivateks võrdlusisikuteks kõik mittetranssoolised meessoost isikud, kellel on võimalus peenise puudumise korral Eesti Haigekassa poolt hüvitatavale tervishoiuteenusele, millega teostatakse peenise rekonstruktsioon.

Eelnevast nähtuvalt on mittetranssoolisel inimestele tagatud tervishoiuteenus, mille hüvitab Eesti Haigekassa, kuid transsooliste inimestele sarnane õigus ei laiene.

³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2006/54/EÜ, 5. juuli 2006, meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuestisõnastamine), preambula punkt 3. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0054&qid=1396869374159&from=ET> (14.01.2016).

⁴ Vt K. Albi. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2010. § 3 lg 1 p 3 kommentaar, p 5.1, lk 25-26. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sooline_vordoiguslikkus/soolise_vordoiguslikkuse_seadus_kommenteeritud_valjaanne.pdf (14.01.2016).

⁵ Vt K. Albi. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2010. § 3 lg 1 p 3 kommentaar, p 5.1, lk 29-31. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sooline_vordoiguslikkus/soolise_vordoiguslikkuse_seadus_kommenteeritud_valjaanne.pdf (14.01.2016)..

Kuna meditsiinilise näidustuse üle otsustab arst, siis lähtun käesoleva arvamuse juures läbivalt arstidepoolsest kinnitusest, et mõlema võrdlusgrupi puhul on ka meditsiiniline näidustus ühesugune.

4. Leian, et tervishoiuteenuse hinnastamises ja rahastamises ei saa teha erisust samast juriidilisest soost isikutele ühetaolise meditsiinilise näidustuse alusel tehtud ühele ja samale meditsiinilisele toimingule, sõltuvalt sellest, millisel õiguslikul alusel (nt kas sünnipäraselt või muul õiguslikul alusel) on sooline määratlus isikule omistatud. Seega peavad nii Eesti Haigekassa kui ka Sotsiaalministeerium transsooliste ja sünnipärasele meestele osutatava tervishoiuteenuse osutamise tingimused üle vaatama ning kaotama ebavõrdse kohtlemise kahe grupi vahel, et diskrimineeriv tegevus ei jätkuks.

Juhin taaskord tähelepanu [Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioonile](#), kus kutsutakse liikmesriike tagama seda, et soo korrigeerimiseks vajalikud meditsiinilised protseduurid (hormoonravi, operatsioonid) oleksid transsooliste inimestele kättesaadavad ning ravikindlustus peaks neid kulusid katma.

5. Eelnevast tulenevalt teen Eesti Haigekassale ning Sotsiaalministeeriumile ettepaneku kõnealuses küsimuses tagada, et juriidiliselt samast soost isikutele oleks tagatud ligipääs tervishoiuteenustele võrdsetel alustel.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Liisa-Ly Pakosta
soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik